

SAKRALNA BAŠTINA U RURALNOM TURIZMU ISTRE

Nikola Vojnović

Sažetak

U radu se razmatra sakralna baština kao dio antropogene atrakcijske osnove u ponudi ruralnoga turizma Istre. Cilj rada je analizirati broj, prostorni raspored, potencijal i značaj sakralne baštine u ponudi ruralnoga turizma Istre. Istra je pozicionirana kao turistička regija s najvećim brojem postelja, ukupnim brojem dolazaka i noćenja turista u Republici Hrvatskoj. Razvoj turizma zasniva na povoljnom geografskom položaju u blizini emitivnih tržišta zapadne i srednje Europe, pogodnoj klimi i vegetaciji, obilježjima mora, reljefu obale i unutrašnjosti, kulturnoj baštini, kulturnim ustanovama i raznolikim manifestacijama. U obogaćivanju ponude u posljednjih dvadeset godina uvode se novi oblici turizma poput ruralnoga, sportskog i turizma baštine. Analizom statističkih pokazatelja o kulturnoj baštini utvrđeno je da se na prostoru Istre nalazi 316 registriranih zaštićenih nepokretnih kulturnih dobara. Najveći udio u nepokretnim kulturnim dobrima čini sakralna baština s 91 lokalitetom s građevinama za vjerske potrebe (crkve) i redovničkim kompleksima (samostani). Prostornom analizom utvrđeno je da je zaštićena sakralna baština Istre raspoređena u 53 naselja na područjima 32 grada i općine. Najviše sakralnih spomenika nalazi se na područjima gradova Buzeta i Rovinja – po sedam lokaliteta. Izdvojeno po turističkim regijama najveći broj registriranih sakralnih spomenika je u turističkoj mikroregiji Unutrašnja Istra koja je prema broju ruralnih naselja i atrakcijskoj osnovi najpogodniji prostor za razvoj ruralnoga turizma. Sakralna baština u unutrašnjoj Istri integrirana je u fizionomijsku i antropogenu sastavnicu kulturnoga krajolika i dio je ponude ruralnoga, kulturnog, manifestacijskog i vjerskog turizma ove regije.

Ključne riječi: sakralna baština, kulturna dobra, Istra, ruralni turizam.

UVOD

Regija Istra je prema ukupnom broju turističkih postelja u komercijalnim smještajnim objektima, ukupnom broju dolazaka i noćenja turista vodeća turistička regija u Hrvatskoj.¹ U ovoj je regiji u razdoblju nakon Domovinskog rata i poslijeratne obnove prosječno registrirana četvrtina turističkih postelja i dolazaka turista te gotovo trećina ukupnih noćenja Republike Hrvatske (Državni zavod za statistiku 2017). Intenzivan razvoj turizma, zasnovan na povoljnom geografskom položaju u odnosu na emitivne turističke regije Zapadne i Srednje Europe, atraktivnoj prirodnoj osnovi za razvoj ljetnog, odmorišnog i drugih oblika priobalnog turizma, te antropogenim turističkim atraktivnostima, započeo je sredinom prošlog stoljeća na prostoru zapadnog, južnog i manjim dijelom istočnog istarskog priobalja. Uočavajući nedostatke i opasnosti prostorno-vremenske koncentracije istarskog turizma na uski obalni pojas i ljetnu sezonu, županijski prostorno planski i razvojni dokumenti postavili su smjernice i odrednice turističkog razvoja čijim bi se provođenjem obuhvatila ponuda cjelokupnog

---

¹ Istra se u ovom radu prostorno izjednačava s Istarskom županijom.

prostora županije, a turistička sezona produljila (Zavod za prostorno uređenje Istarske županije 2002; Istarska županija 2002). Prema smjernicama županijskog prostornog plana, Master plana istarskog turizma te prostornih planova uređenja istarskih gradova i općina u prvim godinama ovog stoljeća započelo se s iniciranjem, implementacijom i razvojem novih i sadržajno različitih inovacijskih procesa i projekata u turizmu. Ovi procesi i projekti su djelomično ili u potpunosti transformirali dotadašnju turističku ponudu i/ili reafirmirali atrakcijsku osnovu. Među najvažnijim inovacijskim procesima u turizmu Istre s podjednakim geografskim i socioekonomskim implikacijama kako na prostor priobalja tako i u unutrašnjosti bilo je razvijanje novih, selektivnih oblika turizma kao što su ruralni, sportsko-rekreacijski, kulturni i ekoturizam (Blažević i Knežević 2006; Gržinić 2007, 2008; Ružić 2009; Vojnović 2005, 2015). Intenzivan razvoj sadržajno i prostorno raznolikih oblika ponude ruralnoga turizma u Istri potakao je razmjerno velik znanstveno-istraživački interes, a posebnu pažnju i izazov u znanstvenom istraživanju ruralnoga turizma Istre predstavlja njegova atrakcijska osnovu. Povezano s navedenim, središnja tema ovog rada je sakralna graditeljska baština u ruralnom turizmu Istre. Nadalje, ciljevi rada su prostorna analiza i utvrđivanje razmještaja i značaja sakralne graditeljske baštine kao dijela antropogene atrakcijske osnove ruralnoga turizma u Istri.

1. POJMOVNA POJAŠNJENJA, METODOLOGIJA I PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Ključni pojmovi u ovom istraživanju su ruralni prostor, ruralno područje, ruralnost, ruralni turizam, materijalna kulturna baština i sakralna baština. *Ruralni prostor* se određuje kao prostor izvan granica morfoloških gradskih aglomeracija velikih i srednjih gradova, dok se onda pojam *ruralnost* definira kao pripadnost ruralnom prostoru pri čemu je ruralni prostor viši rodni pojam u odnosu na ruralno područje. *Ruralno je područje* jasno izdiferenciran i kategoriziran dio ruralnoga prostora (Lukić 2012). Uvažavajući prostorne i društveno-gospodarske promjene, procese, sadržaje i veze u geografskom prostoru *ruralni turizam* se može definirati kao turizam koji obuhvaća sve aktivnosti na ruralnom području, a ne samo one koje bi se mogle odrediti kao agroturističke. *Agroturizam* je, prema tome, vrsta ruralnoga turizma u kojoj se u agroturističkom domaćinstvu pružaju usluge smještaja i ugostiteljske usluge (Ružić 2009; Tomčić et al. 2002). *Materijalna kulturna baština* u Hrvatskoj dijeli se na pokretnu i nepokretnu. Nepokretnu kulturnu baštinu čine graditeljska, arheološka baština i kulturni krajolici. *Sakralna baština* spada u graditeljsku baštinu, a pripadaju joj sakralne građevine i kompleksi poput građevina za vjerske potrebe (crkve, hramovi, sinagoge), redovnički kompleksi (samostani i manastiri) te kalvarije, poklonci i pilovi (Ministarstvo kulture RH 2011).

Znanstveno-istraživačke metode i postupci koji su se upotrebljavali u ovom radu bili su, u prvom dijelu istraživanja, metoda prikupljanja, analize, interpretacije dosadašnjih hrvatskih i stranih znanstvenih i stručnih publikacija, dokumentacija, strategija i razvojnih planova na županijskoj te općinskim i gradskim razinama. U drugom dijelu istraživanja usporedno se provodila metoda prikupljanja i obrade podataka o broju i klasifikaciji nepokretnih kulturnih dobara na prostoru Istre (Ministarstvo kulture RH 2018) te prostorna analiza kulturnih dobara s posebnim osvrtom na sakralnu graditeljsku

baštinu na razini istarskih gradova i općina. U svrhu verifikacije prostorno-analičkih postupaka upotrebljavala se složena metoda terenskih istraživanja u odabranim istarskim destinacijama² s pomoćnom metodom sudjelujućeg promatranja (Halmi 2005; Laurier 2010; Vojnović 2016a).

U posljednjih trideset godina objavljeni su brojni domaći i strani radovi i druge publikacije o ruralnom turizmu i njegovoj atrakcijskoj osnovi. Za potrebe ovog istraživanja ključna je pažnja usmjerena prema onim radovima čiji je prostorni okvir bila Hrvatska i/ili turistička regija Istra. Već se krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća javljaju radovi o potrebi razvoja agroturizma u Istri (Jurcan 1989) i revitalizaciji istarskih naselja i njihove kulturne baštine u funkciji afirmacije turizma (Cerovac 1989) te mogućnostima revitalizacije ruralnih područja Hrvatske (Nejašmić 1991). Na tragu ovih ideja slijedili su radovi o značaju obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, *Zavičajnom parku Istre* te ulozi ekoturizma (Poljanec-Borić 1994; Oplanić et al. 1997; Lorencin 2000; Gržinić 2007). Značajan doprinos razumijevanju doprinosa ruralnoga turizma u Hrvatskoj daju Kušen (2006) i Ružić (2009), dok se prvi prostorni i socioekonomski odrazi implementacije ruralnoga turizma u Istri analiziraju u radovima Tomčića i drugih (2002), Vojnovića (2005) te Lukića i Zupanca (2006). Kasniji radovi tematski su usmjereni prema detaljnijoj analizi atrakcijske osnove ruralnoga turizma s naglaskom na prirodnu i kulturnu baštinu (Bošković et al. 2007; Vojnović 2015), turističkog vrednovanja sakralne baštine (Bogesić 2008), standardima kvalitete u ruralnom turizmu (Gržinić 2008), ruralnom identitetu (Ružić i Medica 2009), arhitekturi ruralnih naselja (Medica et al. 2010) te tradicijskoj prehrani u ruralnom turizmu (Ružić i Dropulić 2009). Najnoviji radovi o turizmu ruralnoga područja Istre usmjereni su prema posebnostima i percepciji ruralnoga turizma (Ružić 2012), održivosti turizma u unutrašnjoj Istri (Vojnović 2016b) te institucionalnom modelu razvoja (Rajko 2013).

2. ISTRA KAO DESTINACIJA RURALNOGA TURIZMA

Implementacija i razvoj organiziranih i institucionalno podržanih oblika ruralnoga turizma te pratećih oblika selektivnog turizma u Istri započinje u zadnjim godinama prošlog stoljeća na temelju županijskih razvojnih dokumenata. Inovacijski procesi turistifikacije unutrašnjosti i reafirmacije turističke ponude i atrakcija na priobalju obuhvatili su cjelokupan prostor Istre, pa je to jedina županija, uz Primorsku-goransku, koja u svim gradovima i općinama ima komercijalne smještajne kapacitete (Curić et al. 2012). Unutrašnji dijelovi Istre, prostorno i razvojno najpogodniji za razvoj ruralnoga turizma (Ružić 2012), bilježe 13 855 postelja (Državni zavod za statistiku 2017) od čega je najveći dio u ruralnim područjima i naseljima.

Uz institucionalnu podršku, najvažniji faktori za razvoj ruralnoga turizma u Istri su povoljan geografski položaj i atrakcijska osnova. Geografski položaj Istre, osim fizičko-geografske sastavnice, određen je blizinom i važnošću glavnih prometnih pravaca te

---

² Terenskim istraživanjima obuhvaćene su destinacije sa sakralnom graditeljskom baštinom: Beram (grad Pazin), Draguč i Gologorica (općina Cerovlje), Plomin (općina Kršan), Roč i Hum (grad Buzet), Skitača (općina Raša) i Završje (općina Grožnjan).

blizinom emitivnih turističkih tržišta Srednje i Zapadne Europe u kojima najveći značaj imaju visoko urbanizirane regije Njemačke, Austrije, Slovenije, Italije, Češke, Slovačke i Švicarske.³ Prema osnovnoj tipologiji turističke atrakcijske osnove izdvajaju se prirodne atraktivnosti, antropogene atraktivnosti koje nisu izvorno oblikovane i sagrađene u turističke svrhe, antropogene atraktivnosti oblikovane u turističke svrhe te posebne manifestacije (Swarbrooke 2003). Prirodne atraktivnosti Istre čine marinski oblici reljefa, reljef Južnoistarske zaravni i pobrđa te gorske skupine Ćićarije s Učkom, povoljna umjereno topla vlažna klima s vrućim (Cfa) i toplim ljetima (Cfb), isprepletenost eumediteranske i submediteranske prirodne i kultivirane vegetacije, kemijska i fizička svojstva mora te obilježja voda na kopnu. Najvažnije antropogene atraktivnosti Istre su materijalna i nematerijalna kulturna baština, muzeji, zbirke i galerije, a koje su u dosadašnjem razvoju bile samo nadopuna masovnih oblika turizma (Horwath Htl 2014).

Posebne vrijednosti za razvoj ruralnoga turizma izvan uobičajenog konteksta tipologizacije atrakcijske osnove su brojna statistička naselja i pripadajući zaseoci, najvećim dijelom smješteni u unutrašnjosti Istre, čiji su primarni karakter, identitetna osnova i obilježja bili ruralnost s dominacijom poljoprivrede kao temeljne djelatnosti te tradicionalni način života (Ružić i Medica 2009; 2011) i kulturni krajolik s prirodnim, antropogenim (kulturnim), estetskim (fizionomsko-morfološkim) i osjetilnim sastavnicama (Dumbović-Bilušić i Obad-Šćitaroci 2007; Vojnović 2016b). Osim prirodne sastavnice u ruralnoj turističkoj ponudi Istre važne su antropogena sastavnica koju čine povijesna naselja i arhitektura, sustavi komunikacija, poljodjelstvo i korištenje prostora tijekom povijesnih razdoblja, arheološki slojevi i drugi elementi te estetska sastavnica s mjerilima, proporcijama, linijama razgraničenja, dominantama u krajoliku, oblicima, bojama, vizurama i uzorcima krajolika. Sukladno tome, sakralna graditeljska baština kao antropogena atraktivnost u ruralnom turizmu koristeći prednosti prirodnih sastavnica (reljefna uzvišenja i udubljenja) dio je kulturne, estetske i osjetilne sastavnice kulturnog krajolika Istre.

3. SAKRALNA GRADITELJSKA BAŠTINA U ATRAKCIJSKOJ OSNOVI RURALNOGA TURIZMA ISTRE

Prema *Registru kulturnih dobara* Ministarstva kulture Republike Hrvatske (2018) na prostoru Istre je početkom 2018. godine bilo 316 nepokretnih kulturnih dobara (tab. 1.) koji se prema pravnom statusu dijele u kulturna dobra od nacionalnog značaja, zaštićena kulturna dobra i preventivno zaštićena kulturna dobra. Nepokretna kulturna dobra nalaze se na teritoriju 39 istarskih gradova i općina⁴ od kojih je samo sedam od nacionalnog značaja, 261 kulturno dobro je trajno zaštićeno, a 48 preventivno. Prema vrsti izdvajaju se pojedinačna kulturna dobra, kulturno-povijesne cjeline i kulturni krajolici. Najviše je pojedinačnih kulturnih dobara – ukupno 267, kulturno-povijesnih cjelina je 47, a kulturnih krajolika dva.

---

³ S njemačkog govornog područja u Istru dolazi 45 % svih turista, a slijede turisti iz Slovenije i Italije (Turistička zajednica Istarske županije 2016).

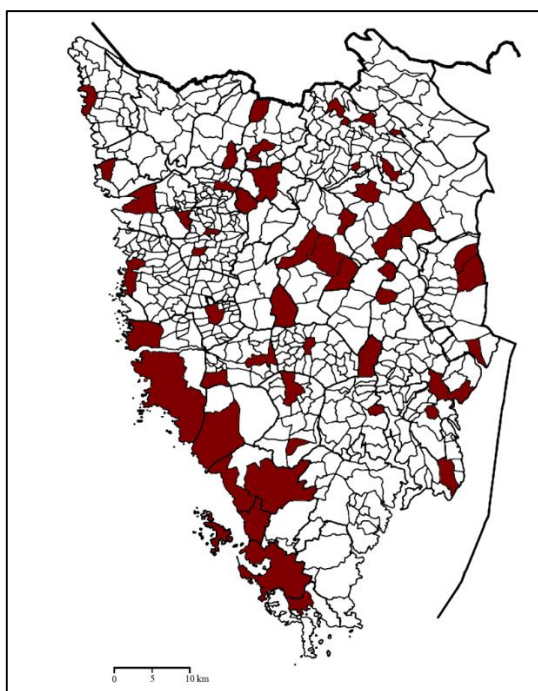
⁴ Nepokretnih kulturnih dobara nema u općinama Tinjan i Funtana, premda se u *Registru kulturnih dobara* jedna građevina u naselju Ježenj (grad Pazin) pogrešno svrstava u općinu Tinjan.

Tablica 1. **Klasifikacija nepokretnih kulturnih dobara Istre**

Klasifikacija	Broj	Udio (%)
Sakralna graditeljska baština	91	28,8
Profana graditeljska baština	84	26,6
Arheološka baština	72	22,8
Kulturno-povijesna cjelina	47	14,9
Ostalo	11	3,5
Sakralno-profana graditeljska baština	9	2,8
Kulturni krajolik	2	0,6
Ukupno	316	100,0

Izvor: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2018.

Slika 1. **Naselja u Istri sa sakralnom graditeljskom baštinom**

(Izvor: izradio autor)

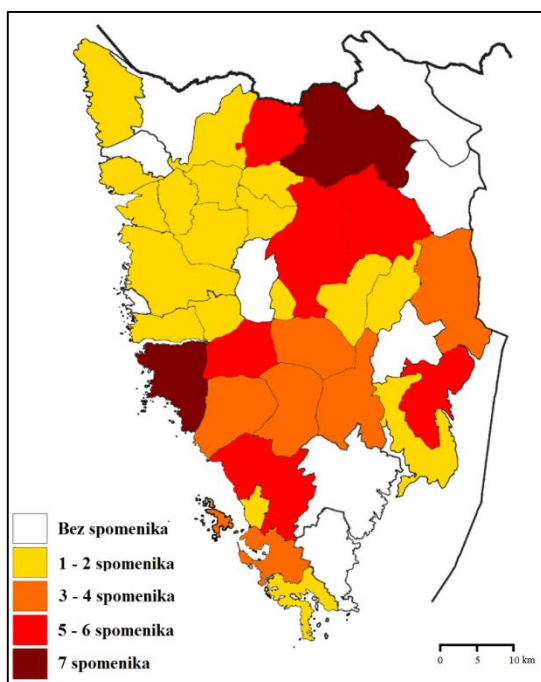
Klasifikacijom nepokretnih kulturnih dobara Istre utvrđeno je da su najviše zastupljeni spomenici sakralne graditeljske baštine sa 91 spomenikom (28,8%) te spomenici profane graditeljske baštine sa 84 spomenika (26,6%). Arheološka baština ima ukupno 72 spomenika (22,8%), dok je spomenika sakralno-profane i ostale baštine⁵ ukupno 20.

⁵ U ostalu baštinu u Istri spadaju, primjerice, spomenici industrijske i obrtničke baštine, zgrade i sl.

Spomenici sakralne graditeljske baštine prostorno su raspoređeni u 53 naselja koja se nalaze u 32 istarska grada i općine (sl. 1. i sl. 2). Ova 53 naselja nalaze se u svim mikroregijama Istre uz neznatno veću koncentraciju u južnim i zapadnim dijelovima Istre. Među naseljima posebno se ističu Rovinj sa sedam spomenika sakralne graditeljske baštine te Bale, Kanfanar, Labin i Oprtalj, svaki sa po četiri sakralna spomenika.

Najveću vrijednost među spomenicima sakralne graditeljske baštine imaju Kompleks Eufrazijeve bazilike u Poreču, uvršten na popis međunarodne zaštite koju provodi UNESCO te Crkva sv. Marije na Škriljanah u naselju Beram (grad Pazin) koja je, uz porečku baziliku, jedini spomenik sakralne graditeljske baštine od nacionalnog značaja u Istri. Među 32 grada i općine najveći broj spomenika sakralne graditeljske baštine imaju gradovi Rovinj i Buzet – svaki sa sedam spomenika. Šest sakralnih spomenika nalazi se na prostoru gradova Labin, Pazin i Vodnjan te općine Cerovlje. Nasuprot tome bez spomenika sakralne graditeljske baštine su grad Buje te općine Brtonigla, Funtana, Lanišće, Ližnjan, Lupoglav, Marčana, Sveta Nedelja i Tinjan (sl. 2).

Slika 2. Sakralna graditeljska baština po gradovima i općinama Istre

(Izvor: izradio autor)

Daljnja prostorna analiza spomenika sakralne graditeljske baštine kao jedne od sastavnica antropogene atrakcijske osnove ruralnoga turizma Istre provela se na razini turističkih mikroregija. Prema jednostavnoj regionalizaciji, a poštujući postojeću administrativno-teritorijalnu organizaciju i podjelu regije na 41 grad i općinu, u Istri se izdvajaju četiri turističke mikroregije s različitim stupnjem razvoja i tradicijom turizma, oblicima i strukturom ponude te diferenciranom prirodnom i antropogenom atrakcijskom

osnovom. Sukladno navedenome, u Istri se izdvajaju turističke mikroregije: Južna, Zapadna, Istočna i Unutrašnja Istra.⁶ Prema broju turističkih postelja u komercijalnim smještajnim objektima vodeće mikroregije su Zapadna Istra sa 143 988 postelja i Južna Istra sa 81 887 postelja. Nasuprot tome, najmanje postelja registrirano je u Unutrašnjoj Istri (13 855 postelja), ali ova regija ima 56 spomenika sakralne graditeljske baštine raspoređenih u 37 naselja što je 61,5 % svih sakralnih spomenika Istre. Slijede turistička mikroregija Zapadna Istra sa 16 spomenika (17,6%) u sedam naselja i Južna Istra sa 12 spomenika (13,2%) u pet naselja (tab. 2).

Tablica 2. **Sakralna graditeljska baština i broj postelja po turističkim mikroregijama Istre**

Turistička mikroregija	Broj spomenika	Udio (%)	Broj postelja*	Udio (%)
Unutrašnja Istra	56	61,5	13 855	5,4
Zapadna Istra	16	17,6	143 398	56,0
Južna Istra	12	13,2	81 887	32,0
Istočna Istra	7	7,7	16 843	6,6
Ukupno	91	100,0	255 983	100,0

* Samo gradovi i općine sa sakralnom graditeljskom baštinom
Izvor: Prema podacima Ministarstva kulture RH, 2018, obradio autor.

Naselja u turističkoj mikroregiji Unutrašnja Istra, uz izuzetak urbanih središta Pazin i Buzet, pripadaju ruralnim područjima u kojima ruralnost predstavlja temeljnu geografsku i socioekonomsku odrednicu razvoja (Lukić 2012; Ružić 2012). Nadalje, naselja u ovoj regiji tradicionalno su povezana s poljoprivredom i srodnim djelatnostima (Oplanić et al. 1997) pa su, unatoč ključnim tehnološkim inovacijama poput telefona, automobila i hladnjaka koji su preobrazili ruralna područja u posljednjih stotinu godina (Woods 2006) i depopulacijskim procesima, zadržali ruralni identitet kao jednu od najvažnijih odrednica turističkog razvoja (Ružić i Medica 2011). Istovremeno, kompleksnost, slojevitost i dinamičnost svih sastavnica kulturnog krajolika Unutrašnje Istre temeljna je turistička atraktivnost ove regije (Lukić i Zupanc 2006; Vojnović 2016b) pa se zbog svega navedenog Unutrašnja Istra profilirala i afirmirala ponajprije kao regija ruralnoga turizma.⁷ No, bez obzira na brojnost sakralnih spomenika u naseljima Unutrašnje Istre, istraživanje koje je proveo Bogešić (2008) pokazalo je da najveći posjet bilježe sakralni spomenici u obalnim turističkim mikroregijama. To je razumljivo s obzirom da se na zapadnoj, južnoj i manjim dijelom istočnoj obali Istre nalaze turističke destinacije s najvećim brojem postelja u komercijalnim smještajnim objektima te najvećim brojem dolazaka i noćenja turista.

⁶ Mikroregiju Zapadna Istra čine gradovi Novigrad, Poreč, Rovinj i Umag te općine Bale, Brtonigla, Funtana, Tar-Vabriga i Vrsar. Južnu Istru čine gradovi Pula i Vodnjan te općine Fažana, Ližnjan, Marčana i Medulin, dok Istočnu Istru čine grad Labin i općina Raša. Mikroregiju Unutrašnja Istra čine gradovi i općine: Buzet, Cerovlje, Gračišće, Grožnjan, Karojba, Kaštelir-Labinci, Lanišće, Lupoglav, Motovun, Oprtalj, Pazin, Pićan, Sveta Nedjelja, Sveti Lovreč, Sveti Petar u Šumi, Svetvinčenat, Tinjan, Višnjan, Vižinada i Žminj. U ovu regiju se zbog težišta socioekonomskog i prostornog razvoja u unutrašnjim dijelovima uvrstavaju i grad Buje te općine Barban, Kanfanar i Kršan, premda imaju izlaz na Jadransko more (Vojnović, 2016b).

⁷ Pojedinačni smještajni objekti u ruralnom turizmu se nalaze u ostale tri regije, čak i u rubnim dijelovima priobalnih gradskih aglomeracija, ali je njihov značaj i utjecaj na turizam tih regija zanemariv.

Unatoč tome, spomenici sakralne graditeljske baštine imaju višestruku ulogu u ruralnom turizmu Unutrašnje Istre. Prvo, metodom analize broja i rasporeda sakralnih spomenika te metodom terenskog istraživanja utvrđeno je da su oni dio antropogene atrakcijske osnove ruralnoga turizma i to kao materijalna kulturna baština ove regije koju čine 54 crkve, jedan samostalni kompleks (Kompleks franjevačkog samostana s crkvom Pohoda Blažene Djevice Marije u Pazinu) i jedna kapela (Kapela sv. Trojstva u Žminju). Također spomenici sakralne graditeljske baštine sastavni su dio kulturnog krajolika kao kompleksne atraktivnosti i to kao jedna od njegovih antropogenih sastavnica te kao krajobrazne dominante u fizionomijsko-morfološkim sastavnicama. Smještajni kapaciteti koji se u Istri nalaze u svim njezinim gradovima i općinama omogućuju dostupnost, turistički posjet i razgledavanje spomenika sakralne graditeljske baštine tijekom cijele godine. Nadalje, spomenici sakralne graditeljske baštine omogućuju proširenje ponude u ruralnim područjima i naseljima Istre i to kroz projekte, aktivnosti i sadržaje kulturnog, manifestacijskog i vjerskog turizma. Sakralni objekti imaju umjetničku vrijednost pa mogu biti dio ruralnih kulturnih turističkih ruta kao dio proširene atrakcijske osnove ruralnoga turizma. Također, sakralni objekti mogu se koristiti kao koncertni i festivalski prostor za određene, takvim objektima primjerene, glazbene i scenske manifestacije. Konačno, crkve su mjesta duhovnog okupljanja i druženja lokalnog stanovništva i turista povodom vjerskih blagdana, misa i drugih prigodnih svečanosti.

ZAKLJUČAK

Razvojne inicijative i projekti pokrenuti u Istri u posljednjih dvadeset godina s ciljem produljenja trajanja turističke sezone i širenja ponude na, do tada, slabije razvijene gradove i općine rezultirale su implementacijom novih selektivnih oblika turizma. Među selektivnim oblicima turizma povoljne preduvjete za razvoj imao je, između ostalih, ruralni turizam čija je sakralna graditeljska baština kao dio antropogene atrakcijske osnove bila tema ovog istraživanja.

Na prostoru 39 istarskih gradova i općina registrirano je 316 nepokretnih kulturnih dobara među kojima najveći udio imaju spomenici sakralne graditeljske baštine. Ukupno 91 spomenik sakralne graditeljske baštine prostorno je raspoređen u 53 naselja i 32 istarska grada i općine. Prostornom analizom na razini turističkih mikroregija utvrđeno je da se najveći broj ovih spomenika, njih 56, nalazi u naseljima mikroregije Unutrašnje Istre. Ova se turistička mikroregija prema svom povijesnom nasljeđu, gospodarskoj tradiciji i aktivnostima, strukturi naselja te obilježjima sastavnica kulturnog krajolika profilirala kao regija ruralnoga turizma. Sakralna graditeljska baština u sklopu antropogene atrakcijske osnove ruralnoga turizma mikroregije Unutrašnje Istre ima višestruku ulogu i značaj jer je dio kulturne baštine ruralnih naselja te dio antropogenih i estetskih sastavnica kulturnog krajolika. Održivom turističkom valorizacijom sakralne graditeljske baštine omogućit će se proširenje ponude i značenje kulturnog, manifestacijskog i vjerskog turizma Istre.

Osnovni nedostaci rada proistječu iz vremenskih, prostornih i resursnih ograničenja istraživanja. Unatoč tome rezultati ovog istraživanja mogu jednom dijelom biti polazište u novim istraživačkim projektima s ciljem analize turističke ponude i atrakcijske osnove selektivnih oblika turizma u hrvatskim turističkim regijama, a što bi u konačnici rezultiralo detaljnijom znanstvenom evaluacijom prostornog i socioekonomskog značaja ruralnoga turizma.

LITERATURA

- Blažević, I., Knežević, R. (2006), *Turistička geografija Hrvatske*, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Opatija.
- Bogešić, D. (2008), "Geografski vidiki turističnoga vrednotenja sakralnih objekata u Istri", *Geografski obzorik*, 55 (1-2), 10-16.
- Bošković, D., Amidžić, D., Bošković, M. (2007), "Valorizacija kulturno-povijesne, tradicijske i prirodne baštine u turističkoj ponudi ruralne Istre", U: 1. *hrvatski kongres ruralnoga turizma s međunarodnim sudjelovanjem: perspektive razvoja ruralnoga turizma: zbornik radova* pdf. (ur: Baćac, R.), Hrvatski farmer d.d., Ruralis-konzorcij agroturizma i ruralnoga turizma Istre i Klub članova "Selo", Hvar, 156-166.
- Cerovac, V. (1989), "Revitalizacija starih istarskih gradića", *Gospodarstvo Istre*, 2 (1), 83-84.
- Čurić Z., Glamuzina N., Opačić V.T. (2012), "Contemporary Issues in the Regional Development of Tourism in Croatia", *Hrvatski geografski glasnik*, 74 (1), 19-40.
- Državni zavod za statistiku, (2017), Turizam u 2016., Statističko izvješće 1594, DZS, Zagreb.
- Dumbović-Bilušić, B., Obad-Šćitaroci, M., (2007), "Kulturni krajolici u Hrvatskoj – identifikacija i stanje zaštite", *Prostor* 15 (2/34), 260-271.
- Gržinić, J. (2007), "Tourism in protected natural areas: Istrian ecotourism product", *Turizam*, 11, 79-83.
- Gržinić, J. (2008), "Standardi kvalitete seoskih domaćinstava u Istri", *Mostariensia*, 27, 161-173.
- Halmi, A. (2005), *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*, Naklada Slap, Jastrebarsko.
- Horwath Htl (2014), Master plan turizma Istarske županije 2015. – 2025., Turistička zajednica Istarske županije, Poreč.
- Istarska županija (2002), Okvir za sliku novog istarskog turizma, Istarska županija, Poreč.
<http://www.istra-istria.hr/masterplan/okvir.htm> (14.12.2016.)
- Kušen, E. (2006), "Ruralni turizam", U: *Hrvatski turizam: plavo bijelo zeleno* (ur. Čorak, S. i Mikačić, V.), Institut za turizam, Zagreb, 167-190.
- Jurcan, V. (1989), "Mogućnost razvoja agroturizma – seoskog turizma", *Gospodarstvo Istre*, 2 (1), 74-76.
- Laurier, E. (2010), "Participant Observation", U: *Key Methods in Geography* (eds. Clifford, N., French, S., Valentine, G.), SAGE, London, 116-130.
- Lorencin, D. (2000), "Mogućnosti razvoja ekoturizma: polazišta i dosadašnja iskustva u Istarskoj županiji", *Turizam*, 48 (4), 413-424.
- Lukić, A. (2012), *Mozaik izvan grada – Tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Meridijani, Samobor.
- Lukić, A., Zupanc, I., (2005), "Ruralni prostor kao proizvod: "nova" slika unutrašnje Istre", U: *Problemi regionalnog razvoja Hrvatske i susjednih zemalja* (ur. Ilić, M.), Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 329-340.
- Medica, I., Ružić, P., Ružić, T. (2010), "Architecture as a tool for branding in rural istrian tourism destination", *Turizam*, 14 (2), 78-86.
- Ministarstvo kulture RH, (2011), Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.–2015., Ministarstvo kulture, Zagreb.
- Ministarstvo kulture RH, (2018), Registar kulturnih dobara, Ministarstvo kulture, Zagreb.
- Nejašmić, I. (1991), "Moguća revitalizacija sociodemografski depresivnih područja Hrvatske", *Sociologija sela*, 29 (111/114), 11-24.
- Oplanić, M., Milotić, A., Ružić, P. (1997), "Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo - čimbenik razvoja ruralnih oblika turizma u Istri", *Tourism and hospitality management*, 3 (2), 427-440.
- Poljanec-Borić, S. (1994), "Zavičajni park Istre i održivi razvitak turizma u Hrvatskoj", U: *Prema održivom razvitku turizma u Hrvatskoj* (ur. Klarić, Z.), Institut za turizam, Zagreb, 133-140.
- Rajko, M. (2013), "Institucionalni model razvoja ruralnoga turizma na primjeru Središnje Istre", *Oeconomica Jadertina*, 3 (2), 50-62.

- Ružić, P. (2009), *Ruralni turizam*, Institut za poljoprivredu i turizam, Poreč.
- Ružić, P. (2012), "Analiza posebnosti i percepcije ruralnoga turizma Istre", *Ekonomika misao i praksa*, 21 (1), 217-238.
- Ružić, P., Dropulić, M. (2009), "Uloga tradicijske prehrane u gastronomskoj ponudi ruralne Istre", *Sociologija i prostor*, 47 (1), 57-68.
- Ružić, P., Medica, I. (2009), "Rural identity: a key element of the rural tourism product of Istria", *A hotel, restaurant and gastronomy business journal*, 10 (13-14), 620-626.
- Ružić, P., Medica, I. (2011), "Tradicijski seoski identitet Istre – njegovo prepoznavanje i uključivanje u turistički proizvod", *Sociologija i prostor*, 48 (3) (188), 479-504.
- Swarbrooke, J. (2002), *The development and management of visitor attractions*, Butterworth-Heinemann, Oxford.
- Tomčić, Z., Ružić, P., Velenik, R. (2002), "Ograničavajući čimbenici u razvoju agroturizma Istre", U: *Novi turizam u Hrvatskoj* (ur. Bošković, D. i Pančić-Kombol, T.), Hrvatski turizam, Rijeka, 291-302.
- Turistička zajednica Istarske županije (2016), Dolasci i noćenja turista u Istri po zemljama porijekla 2015., Turistička zajednica Istarske županije, Poreč.
- Vojnović, N. (2005), "Neka obilježja ruralnoga turizma Istarske županije od 1999. do 2003", *Ekonomika istraživanja*, 18 (1), 80-102.
- Vojnović, N. (2015), "Potentials of the cultural heritage of Istria for the development of cultural tourism", U: *Cultural tourism and destination impacts* (ur. Gržinić, J. i Vodeb, K.), Sveučilište Jurja Dobrile, Pula, 229-258.
- Vojnović, N. (2016a), "Terenska istraživanja u metodološkom sustavu turističke geografije", *Hrvatski geografski glasnik*, 78 (1), 97-123.
- Vojnović, N. (2016b), *Održivi turizam unutrašnje Istre*, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula.
- Woods, M. (2006), *Rural geography*, Sage, London.
- Zavod za prostorno uređenje istarske županije (2002), Prostorni plan Istarske županije Polazišta, Knjiga 1, Zavod za prostorno uređenje Istarske županije, Pula.

SACRAL HERITAGE IN THE RURAL TOURISM OF ISTRIA

Abstract

In this work sacral heritage, as part of the anthropogenic attractions in the rural tourism of Istria, will be the focus of this presentation. The aim of this work is to analyse the quantity, spatial organisation, potential and significance of sacral heritage on offer in the rural tourism of Istria. Istria is positioned as a the tourist region greatest number of beds, total number of arrivals and overnight stays by tourists in the Republic of Croatia. The development of tourism is based on its advantageous geographical position in close proximity to the emitive markets of Western and Central Europe, its favourable climate and vegetation, the characteristics of its sea, its coastal terrain and hinterland, cultural heritage, cultural institutions and the numerous cultural events which take place here. New offers have been added in order to enrich tourism in this region, new forms such as rural, sports and heritage tourism. After an analysis of the statistics of indicators pertaining to cultural tourism it has been confirmed that within the space of Istria there are 316 immobile registered and protected cultural goods. The greatest part of such immobile goods consists of sacral heritage in 91 locations, with buildings for religious needs (churches) and other building complexes serving the needs of the clergy (abbeys and convents). After spatial analysis it has been concluded that the protected sacral heritage of Istria is spread across 53 settlements through the areas of 32 cities and municipalities. The majority of sacral monuments are in the areas of the cities of Buzet and Rovinj – seven localities each. When taking tourist regions into account, the largest number of registered sacral monuments is in the hinterland of Istria, which, according to the number of its rural settlements and attractions, is the most advantageous space for the development of rural tourism. The sacral heritage of the Istrian hinterland is the physiognomic and anthropogenic constituents of the cultural landscape and is part of the rural, cultural, events and religious tourist offers of this region.

Keywords: sacral heritage, cultural goods, Istria, rural tourism.

doc. dr. sc. **Nikola Vojnović**
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarnu, talijansku i kulturološku studiju
Ulica Ivana M. Ronjgova 1, 52100 Pula, Hrvatska
E-mail: nvojnov@unipu.hr